

KONCEPCJA FUNKCJONOWANIA DOMU LITERATURY W GDAŃSKU

lipiec 2025 – lipiec 2028

Elżbieta Foltyniak

Gdańsk, czerwiec 2025

Wstęp

Literatura zyskuje swój dom – ten symboliczny i ten realny. W wymiarze symbolicznym Dom Literatury w Gdańsku to miejsce przyjazne książce i wszystkim z nią związanym – czytelnikom i czytelniczkom, autorom i autorkom, przedstawicielom i przedstawicielkom branży literackiej. Tutaj dyskutuje się o książkach, zaprasza do wspólnej rozmowy, szuka rozwiązań problemów, z jakimi mierzy się sektor literacki. Wymiar realny to przestrzeń przy Długiej 35, a docelowo w kompleksie przy Sierociej. Długa 35, dawny Dom Rosyjski w sercu Głównego Miasta, przez cały rok zaprasza w swoje progi gdańszczan i gdańszczanki, oferując spotkania ze słowem we wszystkich jego wariantach. Przyszła siedziba przy ulicy Sierociej 6-8 otworzy nowy rozdział w historii kulturalnego Gdańska stwarzając jeszcze piękniejszą, bogatszą i otwartą przestrzeń dla literatury.

Dom Literatury w Gdańsku to dom otwarty, pełen życzliwych i pełnych zapału ludzi, którzy w jego progach witają każdego, komu – tak jak im – bliska jest książka. W tym miejscu można się zadowolić lub wpaść tylko na kawę; zatrzymać się na dłuższą dyskusję lub zajrzeć w przelocie, z ciekawości. Drzwi domu literatury otwarte są dla wszystkich, zarówno dla wytrawnych czytelników i czytelniczek, jak i tych, którzy wciąż wahają się, czy literatura to medium dla nich.

Powołanie do życia instytucji pod nazwą Dom Literatury w Gdańsku to niezwykle ważny krok w rozwoju kulturalnego potencjału. To jasna deklaracja, że literatura odgrywa i ma odgrywać w przyszłości istotną rolę w życiu miasta, jego mieszkańców i mieszanek, gości i gościń. Powstanie instytucji jest naturalną konsekwencją działań podejmowanych przez Gdańsk systematycznie od wielu lat. W mieście funkcjonuje, doceniany na arenie krajowej, Gdański Fundusz Wydawniczy; od 2018 roku miasto aktywnie włącza się programowo i promocyjnie w Gdańskie Targi Książki. Od 2017 roku miasto jest członkiem Międzynarodowej Sieci Miast Schronienia ICORN, a w 2021 roku Gdańsk włączył się w program rezydencji literackich organizowany we współpracy ze Staromiejskim Domem Kultury, Krakowskim Biurem Festiwalowym oraz dwoma stowarzyszeniami twórczymi – Stowarzyszeniem Tłumaczy Literatury oraz Stowarzyszeniem Unia Literacka. Nabierający rozpędu program rozwoju kultury literackiej w Gdańsku doprowadził w 2021 do powstania projektu „Gdańsk Miasto Literatury”, dziś stanowiącego podwaliny nowopowstającej instytucji.

Horyzontem niniejszej koncepcji jest lipiec 2028, czyli moment, w którym Dom Literatury będzie na początku swojego funkcjonowania w kompleksie przy Sierociej. Trzy najbliższe lata będą bowiem okresem zarówno budowania instytucji, jak i modelowania jej programu do przyszłych założeń i planów, które będą mogły urzeczywistnić się po przeniesieniu Domu Literatury do nowej siedziby.

Istotne konteksty

Przegląd obecnej sytuacji

Gdańsk jest domem dla dwóch rozpoznawalnych festiwali literackich – Europejskiego Poety Wolności oraz Odnalezionej w Tłumaczeniu. Oba festiwale, realizowane przez Instytut Kultury Miejskiej łączą się z przyznawanymi przez Prezydenta Miasta Gdańska nagrodami – Nagrodą Europejski Poeta Wolności oraz Nagrodą im. Tadeusza Boya Żeleńskiego. Ponadto Gdańsk zaprasza corocznie na Bałtyckie Spotkania Ilustratorów (organizowane przez Nadbałtyckie Centrum Kultury), Festiwal Szekspirowski (organizowany przez Gdański Teatr Szekspirowski) czy lokalną odstonę Festiwalu Literatury dla Dzieci (organizowaną przez Fundację Burza Mózgów oraz Instytut Kultury Miejskiej). W ciągu roku na spotkania literackie zapraszają Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk Miasto Literatury, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada, która zachęca swoich czytelników do corocznej lektury w ramach akcji „Gdańsk Czyta”, czy Wielki Maraton Czytelniczy. W 2017 roku Gdańsk dołączył do Międzynarodowej Sieci Miast Schronienia ICORN, oferującej stypendia twórcom i twórczyniom prześladowanym we własnych ojczyznach, i do tej pory gościł rezydentów m.in. z Palestyny czy Białorusi. W 2021 roku do życia powołany został program rezydencji literackich „Piszę w Gdańsku”, którego operatorem został IKM. Branża literacka w Gdańsku może liczyć na wsparcie publikacji związanych z miastem poprzez Gdański Fundusz Wydawniczy, zaś autorzy mogą starać się o Gdańskie Stypendium Kulturalne. Podobnie jak w innych miastach Polski, Gdańsk zdecydował się wesprzeć kameralne księgarnie i antykwariaty ulgą czynszową. Twórcy stawiający pierwsze kroki w pisarskiej karierze mogą od października 2023 roku szkolić swój warsztat na Uniwersytecie Gdańskim oferującym kierunek sztuka kreatywnego pisanie. Natomiast ci bardziej doświadczeni mogą liczyć na spotkania z publicznością w jednym z literackich miejsc na mapie Gdańska. Obok oddziałów Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz Kunsztu Wodnego, w 2022 roku taką przestrzenią stała się kamienica przy Długiej 35.

Sierociniec – docelowa siedziba Domu Literatury

Rewitalizacja XVII-wiecznego zespołu dawnego sierocińca przy ul. Sierocej 6-8 to trwający obecnie proces, który doprowadzi do stworzenia w Gdańsku faktycznego miejsca poświęconego literaturze – jej historii i współczesności. Proces renowacji możliwy jest między innymi dzięki zewnętrznemu dofinansowaniu z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027, pn. „Przywrócenie wartości siedemnastowiecznemu Zespołowi Sierocińca w Gdańsku z konserwacją i rekonstrukcją zabytku oraz adaptacją budynków i terenu dawnej instytucji do nowych funkcji – kultury i turystyki” (projekt: FENX.07.01-IP.04-0003/23). Planowane zakończenie inwestycji to koniec roku 2027. Otwarcie obiektu przy ul. Sierocej zmieni kulturalny

krajobraz Gdańska oraz pozwoli na intensyfikację działań literackich poprzez nowe funkcjonalności obiektu. Kompleks zakłada bowiem następujące elementy:

- sala wielofunkcyjna – nowoczesna, w pełni wyposażona sala mieszcząca do 100 osób, której przeznaczeniem będą wydarzenia literackie oraz kulturalne, takie jak spotkania autorskie, festiwale, koncerty, konferencje;
- wystawa stała poświęcona literackości Gdańska – wystawa opowiadająca historię literackiego dziedzictwa Gdańska, uwzględniająca najważniejsze historyczne zjawiska, mająca wymiar edukacyjny zarówno dla mieszkańców i mieszkank, jak i gości odwiedzających Gdańsk;
- przestrzeń wystaw czasowych – miejsce ekspozycji niewielkich wystaw łączących konteksty literackie ze sztuką wizualną (np. wystaw ilustracji) oraz omawiających aktualne zjawiska literackie;
- sale edukacyjne – trzy sale przeznaczone do całorocznej działalności edukacyjnej w zakresie literatury dla grup szkolnych oraz innych grup zorganizowanych, z uwzględnieniem wszystkich przedziałów wiekowych;
- przestrzeń rezydencji twórczych – pięć pokoi przeznaczonych dla pobytu twórcze autorów i autorek odwiedzających Gdańsk na krótsze (1-2 miesiące) lub dłuższe (1 rok w przypadku programu ICORN) rezydencje;
- miejsca pracy twórczej – przestrzeń pracy twórczej dla autorów i autorek mieszkających w Gdańsku, którzy potrzebują miejsca na pracę własną;
- archiwum z czytelnią – archiwum ważnych dla historii literackiego Gdańska artefaktów, które udostępniane będą w siedzibie Domu Literatury w celach naukowych;
- ogród mogący służyć jako miejsce wydarzeń kulturalnych na wolnym powietrzu;
- księgarnia;
- kawiarnia.

Tytuł Miasta Literatury UNESCO

Program Sieci Miast Kreatywnych UNESCO został utworzony w 2004 r., aby wspierać współpracę miast, które uznają kreatywność i rozwój przemysłów kulturalnych jako strategiczny czynnik zrównoważonego rozwoju.¹ Obejmuje osiem dziedzin architektura, literatura, muzyka, film, rzemiosło artystyczne i sztuka ludowa, wzornictwo, gastronomia oraz sztuka mediów. Dziedzina literatury to obecnie 53 miasta na całym świecie, w tym dwa polskie ośrodki – Kraków i Wrocław. Sieć umożliwia włączenie w międzynarodowy obieg partnerów działających na rzecz literatury, wymianę doświadczeń, pomysłów, a także otwiera nowe możliwości na wymianę autorów i autorek między miastami. Idea przyłączenia Gdańska do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie literatury

¹ <https://www.unesco.pl/kultura/siec-miast-kreatywnych/>

narodziła się kilka lat temu wraz z intensyfikacją działań miejskich na rzecz literatury. W 2023 roku złożony został pierwszy wniosek o dołączenie do sieci, który niestety nie odniósł sukcesu. Kolejna próba miała miejsce początkiem 2025. Wówczas w tworzeniu aplikacji podjęto ścisłą współpracę z polskim komitetem ds. UNESCO, wzięto pod uwagę informację zwrotną dotyczącą poprzedniego wniosku, a także poproszono środowisko literackie o włączenie się w proces przygotowawczy. Obecnie (stan na 19.06.2025) aplikacja po pomyślnej weryfikacji formalnej oraz ocenie Miast Literatury UNESCO trafiła do eksperckiej oceny UNESCO. Wynik tegorocznych starań jest jeszcze nieznany. Przyjmując jednak scenariusz powodzenia drugiej próby przystąpienia do sieci, należy założyć, że Gdańsk zostanie włączony w międzynarodowy obieg literacki, zyskując nowych partnerów i szersze możliwości współpracy.

Idea Domu Literatury

Misja

Misją Domu Literatury w Gdańsku jest zwiększanie obecności literatury w życiu i świadomości jego odbiorców.

Wizja

Stworzenie silnego ośrodka literackiego, który będzie służył czytelnikom, twórcom i branży literackiej oraz dbał o literackie dziedzictwo Gdańska.

Cele strategiczne

Dom Literatury w Gdańsku zakłada realizację ambitnego, parasolowego i wszechstronnego programu rozwoju literatury z uwzględnieniem wszystkich aktorów pola literackiego – czytelników, twórców i sektora książki – ich potrzeb i oczekiwań. Jednocześnie program zakłada prężny rozwój Gdańska jako dynamicznego ośrodka inwestującego swoje zasoby we wspieranie literatury we wszelkich jej formach i odmianach.

Koncepcja rozwoju programu opiera się na dwóch podstawowych wartościach: **współpracy i ciągłości**.

Głównym filarem programu jest **współpraca** rozumiana na kilku poziomach. Pierwszy z nich, lokalny, zakłada, że zarówno rolą instytucji, jak i realizowanego przez nią programu „Gdańsk Miasto Literatury” jest wytworzenie i dbanie o synergię organizacji, instytucji i oddolnych inicjatyw działających w mieście na rzecz literatury, które współpracują ze sobą, by wspólnym wysiłkiem stworzyć szeroki miejski program. Wymiar lokalny to także ciągła współpraca z odbiorcami literatury i jej twórcami, którym program zapewni otwarte drzwi do dialogu i wymiany myśli, by optymalnie odpowiadać na ich potrzeby.

Drugi poziom to pozycjonowanie Gdańska w kontekście krajowym, które również powinno odbywać się na zasadach partnerskich. Współpraca m.in. z dwoma Miastami Literatury UNESCO – Krakowem i Wrocławiem oraz innymi Miastami Kreatywnymi UNESCO (Katowicami, Łodzią, Gdynią i Bydgoszczą), a także z sąsiadującymi Gdynią i Sopotem mającymi w swojej ofercie silne punkty literackie, odbywająca się na zasadach partnerskiego dialogu zamiast konkurencji, wzmocni pozycję Gdańska w gronie istotnych krajowych ośrodków kulturalnych.

Ostatni poziom, międzynarodowy, oznacza budowanie kluczowych partnerstw z miastami partnerskimi, ośrodkami basenu Morza Bałtyckiego oraz miastami zrzeszonymi w Sieci Miast Kreatywnych UNESCO, które otworzą przed Gdańskiem, jego czytelnikami i twórcami nowe możliwości wymiany.

Filar **ciągłość** zakłada dwa podstawowe działania: po pierwsze – innowacyjne i przemyślane czerpanie z zasobów literackiego Gdańska, by w atrakcyjny sposób budować tożsamość mieszkańców na bazie literackiego dziedzictwa; po drugie – rozwijanie i budowanie programu na silnych, istniejących już postawach. Literacki Gdańsk to programy wsparcia dla autorów, Europejski Poeta Wolności, Gdańskie Targi Książki, Odnalezione w Tłumaczeniu, Gdański Teatr Szekspirowski, rezydencje literackie, program wydarzeń na Dłgiej 35 i wiele innych inicjatyw, które w najbliższych latach będą rozwijane, a dodawane do nich komponenty będą służyły długofalowemu zbudowaniu spójnych programów oraz w efekcie wspólnego domu dla literatury.

Ciągłość to też rezygnacja z jednorazowości i akcyjności na rzecz silnych, całorocznych i długofalowych programów, które mają odpowiadać na potrzeby odbiorców oraz kształtować pokolenia czytelników oraz młodych twórców.

Strategiczne cele instytucji dzielę na trzy priorytety, każdy z nich odpowiadać ma na potrzeby innej grupy docelowej.

I. Priorytet: Gdańsk przyjazny czytelnikom i czytelniczkom

1. Stworzenie spójnej, jakościowej i dostępnej oferty literackiej w mieście dla wszystkich grup odbiorców z uwzględnieniem potrzeb różnych grup wiekowych, zainteresowań oraz miejsca zamieszkania odbiorców.
2. Podnoszenie kompetencji czytelniczych we wszystkich grupach wiekowych, w szczególności dzieci i młodzieży oraz grup narażonych na wykluczenie, poprzez realizację zadań z zakresu edukacji literackiej oraz kampanie promujące czytelnictwo.
3. Włączenie mieszkańców i mieszkank w proces budowania literackiego charakteru i tożsamości Gdańska oraz tożsamości Domu Literatury.

II. Priorytet: Gdańsk wspiera twórców i twórczynie

1. Kontynuacja procesu konsultacji środowiskowych i utrzymanie włączenia środowisk twórczych oraz przedstawicieli sektora książki w proces budowania oferty Domu Literatury oraz tożsamości programu Gdańsk Miasto Literatury.
2. Wsparcie obecności twórców i twórczyń gdańskich na krajowych i międzynarodowych rezydencjach literackich oraz kluczowych wydarzeniach literackich w Polsce i za granicą.
3. Realizacja programu rezydencji literackich oraz współpraca w zakresie miejskich nagród literackich.
4. Uruchomienie programu wsparcia debiutów literackich i wzmocnienie kreatywności wśród mieszkańców i mieszanek.

III. Priorytet: literatura siłą Gdańska

1. Wzmocnienie tożsamości i wizerunku Gdańska jako miasta literatury poprzez rozwój partnerstw lokalnych, krajowych i międzynarodowych oraz rozpowszechnienie marek: Dom Literatury oraz Gdańsk Miasto Literatury ze szczególnym uwzględnieniem wartości istotnych dla Gdańska zawartych w strategii Gdańsk 2030 Plus.
2. Pielęgnowanie i upowszechnianie dziedzictwa literackiego Gdańska poprzez projekty upamiętniające ważne literackie postaci oraz istotne dla miasta rocznice.
3. Stworzenie spójnej, miejskiej strategii rozwoju literatury.

Założenia programowe

Długa 35. Literackie miejsce spotkań

(cele: I.1; III.1; III.2)

Siedziba Miasta Literatury na Długiej 35 powinna stanowić swoiste laboratorium dla programu, który Dom Literatury zaoferuje przy ul. Sierociej. Dlatego w latach 2025-2028 siedziba Domu Literatury przy ul. Długiej, tak jak w latach ubiegłych, oferować będzie całoroczny program debat, spotkań, czytań performatywnych i innych form obcowania z literaturą. Program oparty będzie w większym stopniu na ciągłych, całorocznych cyklach tematycznych, w mniejszym zaś na pojedynczych wydarzeniach. Do programowania poszczególnych cykli zaproszeni zostaną kuratorzy – gdańscy i pozagdańscy eksperci w danej dziedzinie. Rozpoczęte w 2025 roku i wcześniej cykle będą kontynuowane, a oferta sukcesywnie modelowana i rozszerzana zgodnie z oczekiwaniami odbiorców.

Cykle do tej pory zrealizowane lub rozpoczęte przez zespół projektu „Gdańsk Miasto Literatury” działający w strukturach Gdańskiej Galerii Miejskiej.

- Wolne Słowo – cykl poświęcony kulturze i literaturze ukraińskiej, następnie kontynuacja projektu z rozszerzeniem tematyki na inne konteksty poza ukraińskim.

- Cykl przekładowy - zorganizowany w 2025 oraz planowany na 2027 z uwagi na Festiwal Odnalezione w Tłumaczeniu. Spotkania poświęcone literaturze przekładanej z małych języków.
- „Nowa fala” – rozpoczęty w 2025 roku cykl poświęcony najciekawszym zjawiskom nowej polskiej prozy
- „Zatrudnienia” – zapoczątkowana w 2025 roku seria debat dotyczących sytuacji autorów i autorek wobec wyzwań rynku książki.

Dom Literatury przy Długiej 35 to także miejsce otwarte dla gdańskiego środowiska literackiego. Program siedziby zakłada miejsce dla inicjatyw lokalnego środowiska z użyciem infrastruktury i zasobów Domu Literatury.

Równolegle do działań literackich, w siedzibie przy Długiej 35 odbywają się i planowane są nadal działania łączące literaturę i sztuki wizualne. Niewielka sień stanowi przestrzeń wystawienniczą, w której prezentowane są prace związane z literaturą lub materialnością książki.

Edukacja literacka i promocja czytelnictwa

(cele: I.2, I.3)

Oferta edukacyjna, do tej pory akcydentalna i marginalna w programie Gdańsk Miasto Literatury, powinna zostać wzmocniona i przemyślana w obliczu planów programowych oraz możliwości infrastrukturalnych siedziby przy Sierociej. Planowane sale edukacyjne stanowiące catoroczne zaplecze dla działań w zakresie edukacji literackiej powinny już teraz być poprzedzone stworzeniem kompleksowego programu, uwzględniającego różne grupy wiekowe. W związku z tym planowane w latach 2025-2028 działania obejmą:

Cykl warsztatów dla najmłodszych

Punktem wyjścia dla każdego ze zorganizowany przy Długiej 35 spotkań będzie wybrana książka dla dzieci. Oprócz warsztatów planowane są także spotkania autorskie dla najmłodszych. Ponadto, Długa 35 może stanowić dodatkową przestrzeń dla Festiwalu Literatury dla Dzieci organizowanego przez Fundację Burza Mózgów oraz IKM.

Działania w zakresie edukacji ekologicznej

Zaplanowane w ramach projektu „Przywrócenie wartości siedemnastowiecznemu Zespołowi Sierocińca w Gdańsku z konserwacją i rekonstrukcją zabytku oraz adaptacją budynków i terenu dawnej instytucji do nowych funkcji – kultury i turystyki” wydarzenia z zakresu edukacji ekologicznej będą stanowić stały punkt w ofercie programowej Domu Literatury. Zaplanowane działania koncentrować się będą na kwestii ekologii, jednak

postrzeganej przez pryzmat tekstów literackich lub krytycznych. Cykl zakłada zarówno formę debat i spotkań, jak i warsztatów oraz spacerów ekologicznych, zarówno dla dorosłych, jak i nastolatków oraz dzieci.

Ważnym kontekstem dla wszelkich działań edukacyjnych będą kwestie wolności słowa oraz siły słów jako narzędzia propagandy, manipulacji czy mowy nienawiści. Niezwykle istotne jest budowanie w dzieciach i młodzieży świadomości języka jako potencjalnego nośnika ideologii; uwrażliwienie ich na niszczyielską siłę słów oraz mowę nienawiści; a także zwrócenie uwagi na zagadnienie wolności słowa, będącego podstawą demokratycznego społeczeństwa.

Młodzieżowa Rada Miasta Literatury

W najbliższych latach planowane jest powołanie ciała doradczego złożonego z młodych mieszkańców i mieszkanki Gdańska (15-18 lat), której zadaniem będzie współtworzenie programu wydarzeń oraz kampanii czytelniczych skierowanych do osób młodych. Rada spotykać się będzie w uzgodnionym, regularnym trybie, a jej członkowie będą wybierani na roczne kadencje w ramach otwartego naboru. Pomysły będące wynikiem obrad Rady będą – w miarę możliwości – realizowane, a członkowie Rady będą zaangażowani w realizację, dzięki czemu podniosą również swoje kompetencje menadżerskie. Jednocześnie każdy z członków Rady będzie ambasadorem Gdańska Miasta Literatury w swojej szkole i środowisku rówieśniczym.

Kampanie promujące czytelnictwo i literaturę

Budowanie świadomości obecności literatury w mieście oraz wzmacnianie postaw czytelniczych odbywać się będzie również poprzez działania w przestrzeni miejskiej, do których zaliczyć można m.in. kampanię outdoorową promującą literacki Gdańsk czy czytelnictwo w szerokim znaczeniu. Pierwszym projektem oddanym w ręce mieszkańców będzie mapa literacka Gdańska, z którą przemierzyć można literackie szlaki. Mapa będzie aktualizowana co roku i wydawana w formie nowych edycji przygotowanych we współpracy z gdańskimi twórcami i autorami przebywającymi na rezydencjach twórczych.

Gdańsk od kilku lat jest częścią ogólnopolskiej inicjatywy „Polska Czytająca” zainicjowanej przez Fundację Powszechnego Czytania we współpracy z samorządami. Jednocześnie miasto włącza się w kampanię „Tata też czyta” promującą wspólne czytanie dzieci oraz ich rodziców i opiekunów. Gdańsk nadal uczestniczyć będzie w obu inicjatywach wspierając czytelnictwo na poziomie lokalnym i krajowym.

Wsparcie autorów i autorek

(cele: II.1; II.2; II.3; II.4; III.1)

Pismo miastoliteratury.com

Działające nieprzerwanie od 2022 roku pismo to platforma wyrazu dla autorów i autorek związanych z Gdańskiem i Trójmiastem i jednocześnie mechanizm doraźnego wsparcia (autorzy i autorki za teksty otrzymują honoraria). W najbliższych latach planowane jest rozszerzenie formuły pisma o teksty autorów spoza Trójmiasta oraz o teksty autorów i autorek zza granicy, tłumaczonych na język polski, aby jednocześnie pismo stało się mechanizmem wsparcia dla tłumaczy i tłumaczek związanych Gdańskiem oraz stanowiło narzędzie promocji Gdańskich autorów za granicą (poprzez przekłady ich tekstów na inne języki).

Program rezydencji literackich

Rezydencje literackie to czas i przestrzeń dla twórców i twórczyń, dzięki którym mogą w stu procentach poświęcić się pracy nad projektem literackim. Podczas pobytu twórczego autorom i autorkom zapewnione zostaje mieszkanie, stypendium oraz pokryte są koszty transportu. Dom Literatury realizując program rezydencji „Piszę w Gdańsku” proponuje między innymi:

- Rezydencje bilateralne z miastami partnerskimi w Polsce (Miasta Literatury UNESCO: Kraków, Wrocław) oraz na świecie (np. Wilno, Göteborg, Reykjavik) dające możliwość gdańskim twórcom i twórczyniom na wyjazdy zagraniczne. Dzięki partnerstwom szanse twórców związanych z Gdańskiem na udział w rezydencji znacznie wzrastają, a samo miasto zyskuje reprezentację na arenie międzynarodowej.
- Rezydencje tandemowe - skierowane do duetów pisarz-tłumacz. Z rezydencji skorzystać będzie mógł pisarz spoza polski, którego tłumacz, pracujący obecnie nad przekładem, mieszka w Gdańsku lub odwrotnie: tłumacz z języka polskiego przekładający obecnie książkę jednego z gdańskich autorów. Celem rezydencji jest usprawnienie pracy na linii pisarze-tłumacze i stworzenie dogodnych warunków do współpracy.
- Rezydencję im. Güntera Grassa – rok 2027 będzie rokiem setnej rocznicy urodzin Güntera Grassa, w związku z tym nowy program rezydencjalny obejmował będzie dwa moduły – rezydencję dla badaczy twórczości Grassa oraz rezydencję dla tłumaczy literatury gdańskiej.

- Rezydencja dziennikarska/eseistyczna. Miesięczny lub dwumiesięczny pobyt eseisty lub dziennikarza literackiego z zagranicy, którego zadaniem będzie stworzenie artykułu o literackim Gdańsku. Tekst następnie zostanie przetłuszczony na język polski i opublikowany w ogólnopolskiej prasie (np. Gazeta Wyborcza, Tygodnik Powszechny, dwutygodnik.pl).
- Rezydencja dla Europejskiego Poety Wolności. Miesięczna rezydencja literacka stanowić będzie część nagrody dla laureata lub laureatki.

Dom Literatury niezmiennie realizował będzie program Międzynarodowej Sieci Miast Schronienia ICORN oferując roczne stypendia dla autorów i autorek prześladowanych we własnych ojczyznach.

Sztuka kreatywnego pisania

Kluczowym elementem tego obszaru będzie rozwój współpracy z Uniwersytetem Gdańskim. Uruchomiony w 2023 roku kierunek „sztuka kreatywnego pisania” pozwala myśleć o nadchodzącym napływie nowych twórców i twórczyń oraz zwiększeniu popularności kreatywnego pisania jako formy ekspresji. Aby wyjść naprzeciw temu zjawisku; w zgodzie z wolą współpracy Miasta Gdańska i Uniwersytetu Gdańskiego, wyrażoną w liście intencyjnym podpisanym w styczniu 2023 roku; podjęte zostaną następujące działania:

- Cykl „przed debiutem” na Długiej 35. Spotkania autorskie absolwentów i absolwentek kierunku „sztuka kreatywnego pisania” połączone z czytaniem performatywnym fragmentów ich tekstów. Dzięki temu przyszli autorzy i autorki będą mogli zaprezentować się przed szerszą publicznością na profesjonalnej scenie.
- Kontynuacja publikacji studentów kierunku na łamach internetowego pisma w serwisie miastoliteratury.pl
- Weekendowe warsztaty kreatywnego pisania na Długiej 35. Otwarte warsztaty prowadzone przez wykładowców Uniwersytetu Gdańskiego, mające na celu z jednej strony zachęcenie do kreatywnego pisania *per se*, z drugiej zaś do podjęcia studiów na Uniwersytecie Gdańskim.
- Wydawniczy *speed dating* – spotkania z wydawcami dla autorów u autorek przed debiutem lub przed drugą książką.

Gdańskie nagrody literackie

Jednym z zadań Domu Literatury w Gdańsku będzie ścisła współpraca w zakresie dwóch kluczowych literackich nagród Gdańska – Nagrody Europejski Poeta Wolności oraz Nagrody im. Tadeusza Boya Żeleńskiego. Te istotne wyróżnienia zostaną wzmocnione przez całorocznie działające biuro nagrody, które zadba o ciągłą promocję, wizerunek nagród, pozyskiwanie partnerów i działania w zakresie dyplomacji kulturalnej.

Gdańsk obecny na innych festiwalach

Widoczność autorów i autorek związanych z Gdańskiem zostanie wzmocniona przez ich obecność na innych wydarzeniach literackich, takich jak Festiwal Conrada, Literacki Sopot, Festiwal Góry Literatury, Festiwal Miasto Słowa i inne. Wydarzenia będą zarówno wsparciem dla samych autorów i autorek, jak i wzmocnieniem literackiej marki Gdańska.

Współpraca i partnerstwa

(cele: II.1; II.2; II.3; III.1, III.3)

Podtrzymywanie partnerstw w na wszystkich poziomach (lokalnym, krajowym, międzynarodowym) opiera się na dwóch podstawowych działaniach. Pierwsze z nich to działanie oparte na współpracy projektowej, partnerstwie w działaniu i wzajemnym zasilaniu się własnymi zasobami.

Zadanie sieciowania i współpracy realizowane będzie przede wszystkim przez ciągłe konsultacje środowiskowe i ustawiczny proces partycypacyjny mający na celu wypracowywanie programu Domu Literatury w Gdańsku w działaniu.

Na arenie krajowej Gdańsk, aktywnie obecny w czołówce polskich miast dbających o kulturę, wzmocni swoją obecność na kluczowych wydarzeniach literackich. W drodze współpracy stworzone zostaną wydarzenia lub całe pasma pod patronatem programu „Gdańsk Miasto Literatury” na ważnych imprezach literackich tak, by gdańska literatura była szeroko obecna, a głos Gdańska w dyskusjach branżowych słyszany.

Międzynarodowe możliwości współpracy stanowią niezwykle szeroki wachlarz możliwości, jednak w pierwszej kolejności priorytety nadane zostaną trzem grupom partnerów, które posiadają między sobą punkty stykowe.

- Miasta partnerskie Gdańska (w szczególności: Brema, Wilno Odesa będące jednocześnie Miastami Literatury UNESCO)
- Miasta Literatury UNESCO (m.in: Lwów, Reykjavik, Manchester, Norwich)

- Miasta regionu bałtyckiego i nordyckiego (m.in.: Göteborg, Tartu, Ryga)

Drugie kluczowe działanie to szeroko zakrojona dyplomacja kulturalna. Działanie oparte na relacjach, wymianie doświadczeń, środowiskowych kontaktach. Aktywność ta, nastawiona na długofalowe efekty, przejawiać się będzie z jednej strony na możliwie szerokim zapraszaniu parterów na Gdańskie wydarzenia i zachęcaniu ich do współtworzenia wybranych inicjatyw, z drugiej na obecności gdańskich menadżerów i menadżerek kultury oraz przedstawicieli instytucji na wydarzeniach partnerów oraz w ramach krajowych i zagranicznych wizyt studyjnych.

Konsultacje środowiskowe

Rozpoczęte w procesie aplikacji o tytuł Miasta Literatury UNESCO konsultacje ze środowiskiem literackim zostaną wprowadzone jako regularne spotkania branżowe (z udziałem twórców, wydawców, księgarzy etc.), podczas których tematem rozmów będą aktualne wyzwania i potrzeby środowiska. Wnioski z cyklicznych spotkań posłużą jako bieżące narzędzie ewaluacji programu. Szerokie grono spotykać się będzie początkowo w trybie comiesięcznym, aby następnie podzielić się na sekcje tematyczne (m.in. wydarzenia literackie, księgarnie kameralne, sytuacja autorów i autorek).

Fundusz Mobilności

Rozszerzenie działającego w Gdańsku funduszu mobilności o granty na konkretne międzynarodowe wyjazdy i wystąpienia na festiwalach i wydarzeniach literackich możliwych dzięki współpracy z zagranicznymi partnerami. Dodatkowa pula środków w budżecie projektu instytucji przeznaczona będzie na wyjazdy do miast partnerskich, które zespół programu pozyskał dzięki międzynarodowej dyplomacji kulturalnej.

Współpraca w polskiej sieci ICORN

Gdańsk od momentu przystąpienia do sieci ICORN pozostaje w stałym kontakcie z zarządem sieci oraz innymi polskimi miastami. Obecnie sieć krajowa jest na etapie formowania własnych struktur, a w dłuższej perspektywie - sekretariatu tej części Europy osadzonego w Polsce. Gdańsk utrzyma swoje zaangażowanie w program i budowanie partnerstw, by w przyszłości dzięki zaangażowaniu i zasobom stać się liderem sieci krajowej ICORN.

Branżowy wymiar Gdańskich Targów Książki

Międzynarodowe spotkanie przedstawicieli środowiska literackiego pod nazwą „Nowe Zadania Zdań” zorganizowane w 2023 roku mają duży potencjał na ważne, międzynarodowe wydarzenie branżowe, którego do tej pory brakuje na literackiej mapie Polski. Rolę tę pełnić może, organizowany po raz pierwszy w 2025 roku, dzień branżowy Gdańskich Targów Książki. Celem wydarzenia jest stworzenie międzynarodowego forum sektora książki, podejmującego aktualne tematy i służące wymianie doświadczeń.

Partnerstwo bałtyckie i nordyckie

Wśród wymienionych wyżej trzech kluczowych grup partnerów międzynarodowych duży nacisk położony został na kraje północne. Kierunek ten otwiera Gdańsk na perspektywiczne partnerstwa w obszarze, który naturalnie jest mu bliski przez położenie geograficzne i hanzeatyczne dziedzictwo, a nawiązane i pogłębiane partnerstwa w dłuższej perspektywie przyniosą dostęp do międzynarodowych programów grantowych z tego regionu geograficznego.

Planowane efekty współpracy to m.in. nawiązanie współpracy z istotnymi wydarzeniami (Targi Książki w Göteborgu, festiwal literacki w Umei), wymiana artystów między miastami, wzmocnienie komponentu literackiego podczas festiwalu „Gdańsk w Wilnie”, ścisłe partnerstwo z Bremą również będącą w procesie budowy domu literatury. Ważnym partnerem będą również Instytuty Polskie w krajach partnerskich.

Wizyty studyjne dla kadr kultury

Mobilność kadr kultury na poziomie międzynarodowym jest jedną z najbardziej efektywnych ścieżek doskonalenia zawodowego i bezcennej wymiany doświadczeń. Dlatego dla różnych grup menadżerów i menadżerek zorganizowane zostaną kilkudniowe wizyty studyjne na zasadzie wymienności - Gdańsk również będzie gościł kadry z zagranicznych ośrodków, które oprócz budowania partnerstw przyczynią się do wzmocnienia gdańskiej renomy na arenie międzynarodowej. Wizyty studyjne w miejscach posiadających lub planujących domy literatury będzie z kolei ważną inspiracją do budowania program gdańskiego centrum przy ulicy Sieroczej. Partnerzy: Manchester Central Library, National Centre for Writing (Norwich), Vodnikova domačija (Ljubljana), deBuren, PassaPorta (Bruksela), dom literatury w Geteborgu.

Literackie dziedzictwo i tożsamość Gdańska

(cele: I.3; III.1; III.2; III.3)

Wystawa stała w siedzibie przy ul. Sierociej

W powstającej docelowej siedzibie przy ul. Sierociej przewidziana jest przestrzeń wystawy stałej poświęconej literackości Gdańska. Zostanie zrealizowana na pierwszym piętrze budynku głównego (Sieroca 6) na podstawie koncepcji wyłonionej w otwartym konkursie. Celem wystawy jest przedstawienie gdańskiego dziedzictwa literackiego w atrakcyjnej, angażującej, interaktywnej (niekoniecznie w rozumieniu cyfrowym) formie. Zawartość wystawy powinna być zrozumiała dla odwiedzających z innych krajów oraz maksymalnie dostępna dla osób z niepełnosprawnościami. Problematyka wystawy powinna pozwalać na realizację uzupełniającego programu edukacyjnego dla szkół oraz wchodzić w dialog z niewrażliwymi problemami współczesności. Koncepcja wystawy zostanie wyłoniona w trybie konkursu, zaś założenia konkursowe zostaną wypracowane przez powołany zespół ekspertów i ekspertek w zakresie: literaturoznawstwa, historii, gedeanistyki, muzealnictwa, technologii wystawienniczych.

Ważne dla miasta rocznice

Najbliższe lata obfitowały będą w istotne dla miasta rocznice, które mają kontekst literacki. Rok 2025 to pięćdziesięciolecie partnerstwa z Bremą – Miastem Literatury UNESCO od 2023 roku, zaś w roku 2026 minie trzydzieści lat od umowy partnerskiej z Odesą Miastem Literatury UNESCO od roku 2019. Rocznicze te to naturalna szansa na zacieśnienie obu partnerstw w zakresie wzajemnej promocji, wymiany autorów na festiwalach literackich czy rezydencjach. Ten sam rok to również setna rocznica urodzin Marii Janion, wybitnej badaczki i teoretyczki literatury związanej z Gdańskiem. Poza rezydencją humanistyczną dla badaczy i badaczek życia i twórczości profesor Marii Janion, organizowanego w Gdańsku od 2021 roku, zrealizowane zostaną wydarzenia i debaty upamiętniające jej osobę i dorobek naukowy. Stulecie urodzin Günтера Grassa przypada na rok 2027. Gdańsk aktywnie włączy się w obchody tej rocznicy na skali międzynarodowej, zacieśniając jednocześnie partnerstwo w Bremą i Lubeką oraz organizując między innymi rezydencje literackie związane z noblistą. Obchody koordynowane będą w ścisłej współpracy z innymi instytucjami miejskimi oraz Stowarzyszeniem Günтера Grassa w Gdańsku.

Działania na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa literackiego Gdańska zostaną zintensyfikowane i kontynuowane po otwarciu siedziby przy ul. Sierociej, gdzie znajdzie się archiwum literackie Gdańska wraz z czytelnią dla pracowników naukowych, badaczy i osób zainteresowanych literacką historią miasta.

Strategia rozwoju literatury

Kontynuując systemowe wspieranie pola literackiego, Gdańsk powinien w kolejnym kroku wypracować spójną strategię rozwoju literatury w mieście, która postawi ambitne cele na kolejne lata i wyznaczy zadania mające jeszcze lepiej odpowiadać na potrzeby środowiska. Strategia powinna obejmować interesy, profile, programy i możliwości wszystkich podmiotów działających w sektorze literatury – samorządowe instytucje, wydawcy, księgarze, organizacje pozarządowe, uniwersytet. Strategia będzie wypracowana w wielomiesięcznym trybie konsultacji i warsztatów, zaś zadaniem Domu Literatury będzie koordynacja całego procesu.

Założenia promocyjne

Powołany do życia Dom Literatury w Gdańsku stanowi kontynuację istniejącego projektu „Gdańsk Miasto Literatury”. Projekt „Gdańsk Miasto Literatury” wraz z jego graficzną identyfikacją stanowią już rozpoznawalną na skalę krajową markę, która zostanie utrzymana, a jej operatorem projektu będzie Dom Literatury w Gdańsku. Podążając śladem innych ośrodków w Polsce i za granicą, które za pomocą samorządowych instytucji realizują miejski program literacki, obie marki – Dom Literatury w Gdańsku oraz Gdańsk Miasto Literatury będą rozwijały się w symbiozie. Instytucja posługiwała się będzie obiema markami, przy czym „Gdańsk Miasto Literatury” jako szersza, parasolowa marka wspólna dla będzie mogła być używana przez wszystkich działających lokalnie podmiotów.

Do najpilniejszych zadań z zakresu promocji instytucji należą: opracowanie identyfikacji wizualnej Domu Literatury w Gdańsku w trybie konkursu dla młodych gdańskich artystów lub ścisłej współpracy z Akademią Sztuk Pięknych w Gdańsku; przygotowanie strategii promocji instytucji oraz sposobów komunikowania jej istnienia lokalnie, krajowo i międzynarodowo, a w następnym kroku opracowanie kanałów komunikacji Domu Literatury (strona internetowa, profile w mediach społecznościowych) zgodnie z obraną strategią.

W ramach projektu „Przywrócenie wartości siedemnastowiecznemu Zespołowi Sierocińca w Gdańsku z konserwacją i rekonstrukcją zabytku oraz adaptacją budynków i terenu dawnej instytucji do nowych funkcji – kultury i turystyki” zrealizowane zostaną działania promocyjne dotyczące projektu oraz nowej instytucji.

Wśród działań informacyjno – promocyjnych zaplanowanych w ramach projektu znajdują się:

- kampania kompleksowej identyfikacji wizualnej,
- kampania informacyjna ATL w mediach lokalnych (m.in. prasa, radio),

- ogólnopolska kampania informacyjna ATL,
- strona internetowa projektu,
- działania PR – patronaty medialne, artykuły i audycje sponsorowane,
- druki ulotne oraz materiały niezbędne do informowania o Projekcie,
- content marketing i działania w mediach społecznościowych.

Ważnym narzędziem promocji nowej instytucji będzie budowanie świadomości jej istnienia wśród gdańszczan i gdańszczanek poprzez m.in. stoisko na Gdańskich Targach Książki oraz wśród partnerów lokalnych i krajowych, m.in. poprzez wspólne projekty, jak udział gdańskich autorów w innych festiwalach literackich.

Dotychczasowa współpraca z mediami lokalnymi i krajowymi zostanie podtrzymana (Radio Gdańsk, trójmiasto.pl, Magazyn Książki) oraz rozszerzona (Pismo, Tygodnik Powszechny, dwutygodnik).

Struktura organizacyjna

Instytucja w momencie powstania liczy dziesięciu pracowników, w tym 4 pracowników programowych, 1 specjalistę ds. promocji, 3 pracowników administracyjno-technicznych, główną księgową i dyrektora. Zapewnia to instytucji podstawowe funkcjonowanie oraz solidne merytoryczno-organizacyjne zaplecze. Zespół programowy odpowiedzialny będzie za inicjowanie, koordynowanie i realizowanie zadań statutowych instytucji. W latach 2025-2028 pracownicy i pracowniczki działu programowego będą stopniowo dążyć do węższych specjalizacji swoich zadań, aby w momencie otwarcia siedziby przy Sierociej zespół Domu Literatury złożony był ze specjalistów w zakresach:

- realizacji i produkcji wydarzeń literackich;
- koordynacji długofalowych programów literackich (m.in. rezydencji);
- edukacji literackiej;
- działalności badawczej;
- działalności wystawienniczej.

Powyższe zakresy kompetencji będą istotne w świetle działalności przy Sierociej, dlatego specjalizacje zespołu w tych obszarach, zarówno jeśli chodzi o podnoszenie kompetencji dotychczasowo zatrudnionego zespołu, jak i przyjmowanie nowych specjalistów, będą priorytetem zarządczym. Jest to szczególnie istotne w świetle wskaźników unijnego dofinansowania FENX, w którym jednym ze wskaźników jest zapewnienie sześciu nowych etatów po zakończeniu inwestycji, w okresie trwałości projektu.

Podnoszenie kompetencji w zakresach odpowiadających programowi merytorycznemu siedziby przy Sierociej odbędzie się m.in. poprzez zaplanowane w projekcie „Przywrócenie wartości siedemnastowiecznemu Zespołowi Sierocińca w Gdańsku z konserwacją i rekonstrukcją zabytku oraz adaptacją budynków i terenu dawnej instytucji

do nowych funkcji – kultury i turystyki” szkolenia z obszaru m.in. budowania dostępnej instytucji kultury czy pozyskiwania funduszy zewnętrznych.

W instytucji działał też będzie zespół zadaniowy odpowiedzialny za koordynację projektu „Przywrócenie wartości siedemnastowiecznemu Zespołowi Sierocińca w Gdańsku z konserwacją i rekonstrukcją zabytku oraz adaptacją budynków i terenu dawnej instytucji do nowych funkcji – kultury i turystyki”, finansowany z dotacji FENX.

Zgodnie z założeniami statutu powołana zostanie Rada Programowa Domu Literatury w Gdańsku składająca się z siedmiu członków, w tym:

1. dwóch przedstawicieli Prezydenta Miasta Gdańska;
2. przedstawiciel właściwej merytorycznie Komisji Rady Miasta Gdańska;
3. dwóch przedstawicieli środowiska literackiego lub organizacji związanych z działalnością literacką rekomendowanych przez Dyrektora Domu Literatury w Gdańsku;
4. dwóch przedstawicieli stowarzyszeń i związków twórczych.

Struktura finansowa

Dotychczasowe środki Gminy przeznaczone corocznie w formie dotacji celowej na projekt Gdańsk Miasto Literatury pozostaną podstawą działalności merytorycznej, która pozwoli na realizację powyższych założeń programowych. Dywersyfikacja źródeł finansowania działalności programowej, choć wydaje się trudna do osiągnięcia w pierwszym roku działalności, będzie stopniowo wdrażana poprzez zewnętrzne źródła zarówno sektora publicznego (programy MKiND, NCK, granty i partnerstwa międzynarodowe), jak i prywatnego (partnerzy wybranych inicjatyw realizowanych przez Dom Literatury w Gdańsku. W celu osiągnięcia wysokiego poziomu dywersyfikacji źródeł finansowania, w instytucji działać będzie samodzielne stanowisko ds. funduszy zewnętrznych. Specjalista zatrudniony na tym stanowisku monitorował będzie aktualne możliwości pozyskania zewnętrznych środków oraz dbał o przygotowanie i rozliczenie wniosków dotacyjnych.

Wybrane zadania instytucji (konceptcja wystawy stałej, promocja, działania miękkie, w tym edukacja ekologiczna) dofinansowane będą z projektu „Przywrócenie wartości siedemnastowiecznemu Zespołowi Sierocińca w Gdańsku z konserwacją i rekonstrukcją zabytku oraz adaptacją budynków i terenu dawnej instytucji do nowych funkcji – kultury i turystyki” w ramach programu FENX.07.01-IP.04-0003/23.

Spis treści

<i>Wstęp</i>	1
<i>Istotne konteksty</i>	2
Przegląd obecnej sytuacji	2
Sierociniec – docelowa siedziba Domu Literatury	2
Tytuł Miasta Literatury UNESCO	3
<i>Idea Domu Literatury</i>	4
Misja.....	4
Wizja	4
Cele strategiczne	4
<i>Założenia programowe</i>	7
Długa 35. Literackie miejsce spotkań	7
Edukacja literacka i promocja czytelnictwa	8
Wsparcie autorów i autorek	10
Współpraca i partnerstwa.....	12
Literackie dziedzictwo i tożsamość Gdańska	15
<i>Założenia promocyjne</i>	16
<i>Struktura organizacyjna</i>	17
<i>Struktura finansowa</i>	18

Polish